

ارزیابی میزان سازگاری کاربری‌های پیرامونی آثار تاریخی با توسعه گردشگری شهری نمونه موردی: منطقه تاریخی - فرهنگی تبریز

کریم حسین زاده دلیر^۱

هانیه یوسفی شهیر^۲

چکیده

در مبحث گردشگری فرهنگی- تاریخی، کاربری‌های همجوار آثار تاریخی از حیث تعامل گردشگر با فضا اهمیت دارد، در اغلب موارد کاربری‌های پیرامون اماکن تاریخی سازگاری اندکی با فضاهای تاریخی داشته و مکان‌های ارزشمند تاریخی به نقاطی منفک و فارغ از فضاهای متصل به آن‌ها به‌ویژه به لحاظ عملکرد فضایی می‌گردند. مبنای نوشتار حاضر ارزیابی میزان سازگاری کاربری‌های پیرامون آثار تاریخی در منطقه تاریخی - فرهنگی تبریز در راستای جذب گردشگر می‌باشد. برای انجام این ارزیابی، داده‌های مورد نیاز از طریق تکمیل پرسشنامه از جمعیت گردشگر جمع‌آوری شده و پس از استخراج نتایج پرسشنامه‌ها، با استفاده از نرم‌افزار SPSS در قالب آزمون‌های کی ۲ و دو جمله‌ای جهت یافتن رابطه میان متغیرها، محاسبات آماری انجام گرفته است. نتایج نشان می‌دهد: تغییر الگوی کاربری اراضی پیرامون آثار تاریخی در راستای جذب گردشگر، تمایل گردشگران را برای صرف زمان بیشتر جهت بازدید از آثار موجود افزایش می‌دهد، بنابراین باید برنامه‌ریزی موثری جهت ایجاد فضاهای پشتیبان و خدمات رفاهی در فضاهای پیرامون آثار تاریخی انجام گیرد، از طرف دیگر در نظر گیری مسیرهای گردشگری و طراحی رینگ‌های ارتباطی پیاده در حدفاصل فضاهای واجد ارزش تاریخی، همراه با توقفگاه‌ها و تسهیلات ویژه برای گردشگران یک انگیزش قوی برای زایش فضاهای جدید در بافت تاریخی را ایجاد کرده و پویایی و حیات را در درون بافت تاریخی جاری می‌سازد.

واژگان کلیدی: آثار تاریخی، جاذبه‌های گردشگری، فضاهای پیرامونی، گردشگر، منطقه فرهنگی - تاریخی، تبریز.

۱- استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز.

Email:Kdalir@tabrizu.ac

۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری.

Email:houssefi71@Gmail.com

مقدمه

با اندک توجه به میراث فرهنگی بشر در سراسر جهان می‌توان دریافت که اقوام بزرگ و پرآوازه تاریخ، شهرها و آثاری بزرگ از خویش به یادگار گذاشته‌اند. در این میان، بافت‌های تاریخی یکی از ارزشمندترین و گرانبهارترین آثار فرهنگی در شهرها محسوب گشته که گواهی بر تمدن‌هایی با شکوه و افتخارآمیز می‌باشند (حناچی و دیگران، ۱۳۸۶: الف). لیکن امروزه با گذر زمان و به دنبال شکل‌گیری تحولات اساسی کارکردی - کالبدی در متن شهر، جدایی این بافت‌ها از عملکرد خاص خود در گذشته احساس می‌شود.

با حاد شدن مشکلات نواحی تاریخی شهرها، بعد از نیمه دوم قرن بیستم، احیای محلات تاریخی در دستور کار شهرسازان قرار گرفته است، به‌ویژه در ارتباط با نواحی مرکزی شهرها که ابعاد مختلف زندگی شهری را تحت تأثیر قرار داده، توجه ویژه‌ای نیز از جانب دولت‌ها به آن‌ها دیده می‌شوند (Carley, ۱۹۹۵: ۱۰۷). در همین راستا سیاست‌های نگهداری، احیا و مرمت آثار واجد ارزش، نتیجه سال‌ها بحث و گفتگوی شهرسازان، برنامه‌ریزان و کسانی است که هم به نگهداری بافت فکر می‌کنند و هم در جهت به کارگیری این آثار برای کاربری‌ها و عملکردهای جدید می‌اندیشند، همچنین آن‌ها می‌کوشند که این آثار ضمن هماهنگی با محیط اطراف حفظ و نگهداری شوند.

در همین ارتباط، بهینه‌سازی کاربری اراضی پیرامون آثار تاریخی به‌عنوان بخشی از فرآیند برنامه‌ریزی کاربری اراضی و یکی از اساسی‌ترین سرمایه‌گذاری‌های فردی و جمعی می‌باشد که آثار آن در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی امور وابسته به گردشگری نیز منعکس می‌شود.

در این راستا، ارزیابی کاربری‌های موجود و تعیین سازگاری، مطلوبیت، متناسب بودن و وابستگی آن‌ها، شناخت کمبودهای بافت، در نظر داشتن عوامل تعیین‌کننده‌ای چون شیوه بهره‌بری از فضا، نحوه حرکت در مسیر، الگوهای رفتاری و نوع روابط اجتماعی، نوع فعالیت‌های تفریحی و فراغتی و... از نکاتی هستند که توجه به آن‌ها برای تعریف مطلوب فضاهای گردشگری در اولویت قرار می‌گیرد (حبیبی، ۱۳۸۷: ۴۸). و با پرداختن به آن‌ها می‌توان

راهکارها و ایده‌هایی مناسب جهت سازگاری هرچه بیشتر این فضاها با آثار تاریخی ارائه نمود و میزان جذب گردشگر و البته زمان ماندگاری وی در شهر را ارتقا بخشید.

به همین دلیل هدف از این پژوهش ارزیابی و سنجش میزان سازگاری کاربری‌های پیرامون اماکن تاریخی در منطقه تاریخی-فرهنگی شهر تبریز در رابطه با توسعه گردشگری می‌باشد و بر آن دارد ضمن بررسی عملکرد کاربری‌های همجوار آثار تاریخی و محورهای ارتباطی منتهی به این آثار با ارایه پیشنهادات و راهکارها، درجهت ساماندهی و جایگزینی کاربری‌های مطلوب و سازگار و اتخاذ روش مناسب در این جهت موجبات راحتی گردشگران و ارتقاء کیفی کاربری‌های مربوطه موثر واقع افتد.

مواد و روش‌ها

- مطالعات صورت گرفته در این تحقیق مبتنی بر مراتب و روش‌های ذکر شده در ذیل می‌باشد:
- استفاده از روش توصیفی و تحلیلی جهت بررسی وضعیت کنونی کاربری‌های پیرامونی آثار تاریخی تبریز
  - استفاده از مطالعات میدانی جهت بازدید از بافت‌های تاریخی شهر و تهیه لایه‌های اطلاعات مکانی
  - تهیه پرسشنامه و نظر خواهی از جمعیت گردشگر در خصوص عملکرد فضاهای پیرامونی آثار تاریخی
  - تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS، ArcGIS.

پیشینه تحقیق

مطالعات مدون در زمینه بررسی سازگاری کاربری‌های پیرامونی آثار تاریخی در توسعه گردشگری با رویکرد برنامه‌ریزی شهری محدود می‌باشد، ولی در اینجا به برخی از مطالعات انجام گرفته در این خصوص اشاره می‌شود.

از تجارب جهانی موجود در این خصوص می‌توان به تحقیقات به‌عمل آمده توسط جیم آنتونیو (۱۹۹۸) در مورد بافت تاریخی قاهره ۳ اشاره کرد، در طرح راهبردی ارائه شده تلاش شده است که ضمن توجه به سرشت انداموار منطقه، دسترسی‌های بافت تاریخی قاهره بهبود یافته و با طراحی دالان میراث که مجموعه‌های یادمانی گوناگون را به هم مرتبط می‌کند، فضاهای مسکونی و کاربری‌های جدید به زندگی شهر غنا بخشد. در این مطالعه به‌طور کلی، نه مجموعه یادمانی شناسایی شدند که هر یک قانونی برای بازسازیو حفاظت به شمار می‌آیند. این مجموعه‌ها در طول خیابانی که ستون فقرات شهر تاریخی قاهره است قرار می‌گیرند. گستره‌ای که این گروه‌ها در آن گنجدند، دالان میراث نام گرفته و هسته اصلی جهانگردان است.

کتاب «بررسی تطبیقی تجارب مرمت شهری در ایران و جهان با نگاه ویژه به بافت تاریخی شهر یزد» توسط حناچی و دیگران (۱۳۸۶) تألیف شده است، مجموعه بدیع و قابل استناد از تجارب مرمت شهری شهر یزد را در مقام مقایسه با تاریخ مرمت شهری و تجارب جهانی مرمت و بهسازی شهری به‌منظور جلب گردشگر ارائه کرده که حفظ بافت‌های قدیمی شهری را به‌مثابه میراثی برای آیندگان تلقی کرده که با تبیین این تجارب می‌توان با استفاده از شیوه‌های کمی و کیفی فرصتی مناسب جهت بازاندیشی در شیوه‌های متعارف دخالت و مرمت را در بافت‌های تاریخی ایران یافت.

جوادی (۱۳۸۵) موضوع رساله دکترای خود را به «راهکارهای احیا مرکز شهر تبریز» اختصاص داده و طی آن نگرش جدیدی را در احیای مراکز شهرهای تاریخی مطرح ساخته است. جوادی در برخی از نتایج پژوهش خود احیا مرکز شهر با نگرش تک‌سویه را بیهوده دانسته و به ضرورت تغییر کاربری، ترکیب و همجواری و تمرکز کاربری‌ها و فعالیت‌ها جهت مرمت مرکز شهر تأکید نموده است.

از سوی سازمان مسکن و شهرسازی استان آذربایجان شرقی مطالعه‌ای به مهندسان مشاور عرصه (۱۳۷۲) واگذار گردید، تا ارزش‌های باقیمانده از معماری و شهرسازی تبریز

کهن را به درستی نمایان سازد و در عین حال و بنابه ضرورت، مباحثی چون بهسازی و نوسازی بافت قدیم و شیوه‌های حفظ و نگهداری مسکن با ارزش در دستور کار قرار گرفت.

طرح تفصیلی منطقه تاریخی- فرهنگی تبریز در راستای مطالعات فوق‌الاشاره به مهندسان مشاور نقش جهان پارس (۱۳۸۱) واگذار شده و در مورد حفاظت منطقه تاریخی، تغییر و توسعه آن و تدوین سیاست‌های توسعه و عمران منطقه در قالب سیاست‌های کلان توسعه و عمران شهر، ترسیم ساختار فضایی-کالبدی منطقه، منطقه‌بندی اراضی، برنامه‌ریزی کاربری زمین و همچنین آشکارسازی ارزش‌های تاریخی-گردشگری تدوین شده است.

بیان مسأله

سازمان جهانی جهانگردی^۴ در سال ۱۹۹۳ «جهانگردی را به تمامی فعالیت‌هایی که یک فرد یا افراد در طول مسافرت در مکانی خارج از محیط معمول کار و زندگی خود انجام می‌دهند، اطلاق کرده است. این مسافرت بیش از یکسال طول نمی‌کشد و هدف فرد یا افراد تفریح و سیاحت، تجارت و یا اهداف دیگر است» (گی، ۱۳۸۲: ۳۲). همچنین گلدنر نیز به نقل از un^۵ در تعریف فرد گردشگر می‌گوید «گردشگر کسی است که بیشتر از یک شب و کمتر از یکسال در جایی اقامت کن» (Goeldner and Ritchie، ۲۰۰۳: ۵۹۲).

در این میان گردشگری فرهنگی - تاریخی به‌عنوان شاخه‌ای از جهانگردی نیز، نوعی از گردشگری می‌باشد که گردشگر در آن به مکاشفه و کسب آگاهی در باره فرهنگ حال و گذشته خود و دیگران می‌پردازد و آنچه وی فرا می‌گیرد، در واقع تجربه‌ای کیفی ناشی از تعامل میان وی و محیط مورد بازدید می‌باشد (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۶: ۶۳). به‌عبارت دیگر هدف گردشگران فرهنگی سفر به منظور کسب تجارب فرهنگی می‌باشد و اصطلاح گردشگر فرهنگی نیز به افرادی اشاره دارد که بازدید از سایت‌های تاریخی، شرکت در جشنواره‌های هنری و قومی، مشاهده هنرهای تجسمی در نمایشگاه‌ها هدف اولیه از سفر

4- Unwto

5- United Nationl

آن‌ها می‌باشد (کلاب، ۱۳۹۰: ۱۶۴). بنابر این ایجاد امکان جهت شکل‌گیری این رفتار اجتماعی و گسترش آن بالطبع منجر به تعامل هر چه بیشتر فرهنگ‌های مختلف می‌گردد.

در همین راستا رشد توریسم فرهنگی و «گردشگری میراث» به‌عنوان عناصر گردشگری نوین، توجه سیاست‌گذاران و محققان را در سراسر دنیا به خود جلب کرده است، به‌طوری که امروزه در ادبیات توریسم مطالب زیادی درباره گردشگری فرهنگی به‌چشم می‌خورد (کارگر، ۱۳۸۶: ۱۵۳).

در ایران نیز این صنعت (گردشگری) چندی است به‌منظور شناساندن تمدن کهن این سرزمین باستانی شکل گرفته است، به‌طوری که در سال ۱۳۲۴ در وزارت کشور اداره‌ای به نام اداره جهانگردی تاسیس شده است (رضوانی، ۱۳۸۵: ۱۹۱). هم‌چنین در سال ۱۳۶۸ اولین قانون بعد از انقلاب اسلامی، جهت بهسازی و نوسازی بافت‌های تاریخی توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مطرح گشته و در شورای سیاست‌گذاری بازسازی و سیاست‌های برنامه پنج ساله در بخش عمران شهری شهرهای اصفهان، شیراز، تبریز و کرمان به‌عنوان شهرهای فرهنگی - تاریخی کشور اعلام شده که طی آن مقرر شد وزارت مسکن و شهرسازی طرح احیای محورها یا مراکز فرهنگی - تاریخی شهرهای مزبور را تهیه نموده و در شهرهای مورد نظر فضاهای مناسب را برای استقرار عملکردهای موضوع مصوبه به تصویب برساند.

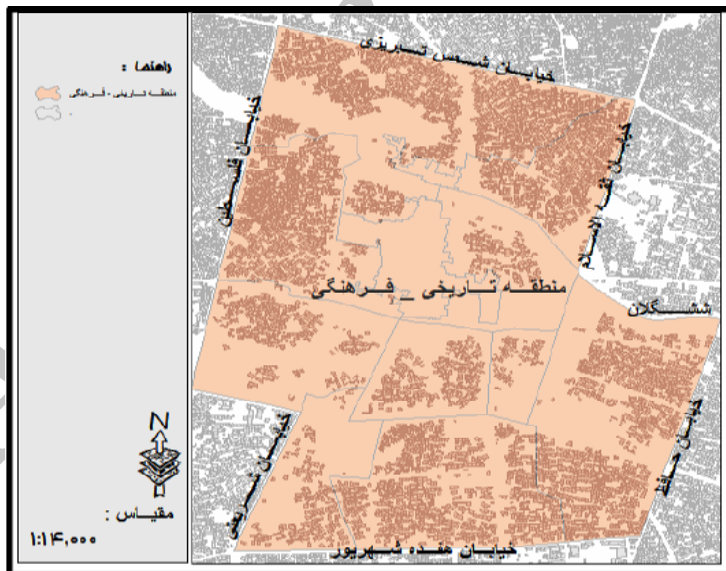
ضرورت این امر موجب شده تا در سال‌های اخیر مضمونی با عنوان همکاری درحفاظت از ابنیه و آثار تاریخی و فرهنگی، بافت‌ها و محوطه‌های فرهنگی - تاریخی و ممانعت از تغییر کارکرد آن‌ها در بند "ج" ماده ۱۵۶ قانون برنامه سوم توسعه به صراحت مطرح گردد (غنمی و دیگران، ۱۳۸۶: ۹۰).

محدوده مورد مطالعه

منطقه تاریخی - فرهنگی تبریز که با ۴۲۱ هکتار وسعت، ۳ درصد از مساحت کل شهر را در بر گرفته است، از شمال به خیابان شمس‌تبریزی، از سمت شرق به خیابان حافظ، از شمال شرق به ششگلان و ثقه‌الاسلام، از جنوب به خیابان ۱۷ شهریور جدید، از جنوب‌غربی به

شریعتی و از جانب غرب به خیابان فلسطین محدود می‌شود. به سبب ویژگی‌های تاریخی آن، نیز استقرار آن در بخش مرکزی شهر تبریز (یکی از کلانشهرهای کشور) به‌عنوان محدوده مورد مطالعه در نظر گرفته شده است.

این بخش از شهر در حقیقت شامل محدوده‌ای است که در آن ساختار و قسمت عمده اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده آن اعم از ابنیه، فضاها و گذرها دست نخورده باقیمانده و دارای ارزش تاریخی شهرسازی و معماری - البته به‌طور اخص در ارتباط با این مقاله می‌باشد. در این بافت، ابنیه، فضاها و عناصر واجد ارزش توانسته‌اند به صورت مجموعه‌ای به هم پیوسته و ساختار واحدی یابند (ابلقی، ۱۳۸۰: ۱۰-۹). چنانچه با مختصر راه رفتنی در مرکز شهر و مشاهده ساختمان‌ها و الگوهای خیابان‌های دوره‌های مختلف گذشته که شانه به شانه هم ایستاده‌اند می‌توان به آراکی از قدرت و اطلاعات آن محدوده دست یافت (مدنی‌پور، ۱۳۷۹: ۵۵). در این بافت تاریخی ضرورت حفاظت، تقویت و البته تعیین نیازهای ناشی از تقویت روابط فراشهری از جمله جذب گردشگر بیش از پیش احساس می‌شوند.

نقشه (۱) محدوده منطقه فرهنگی - تاریخی تبریز، ماخذ مهندسان مشاور عرصه، ۱۳۷۴

حجم نمونه

جامعه آماری در این تحقیق عبارت است از کلیه گردشگرانی که در طی ایام نوروز سال ۱۳۹۰ از آثار تاریخی منطقه بازدید کردند. نتایج به‌دست آمده از طریق پرسشگری به‌وسیله نرم‌افزار آماری SPSS در قالب آزمون‌های "کی دو" و "دو جمله‌ای"^۷ بررسی گردیده است. در این مطالعه به توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان نیز توجه شده است.

البته ذکر چند نکته نیز در اینجا لازم می‌نماید، اول اینکه با توجه به زمان آمارگیری که در تعطیلات نوروز انجام پذیرفته وضعیت خیابان‌های شهری به لحاظ حجم ترافیک کمتر از سایر زمان‌ها بوده است، دوم اینکه با توجه به تمهیدات انجام گرفته توسط ارگان‌های متولی، تسهیلات نوروزی نسبتاً مناسبی برای گردشگران مهیا شده بود و در نهایت اینکه به لحاظ شرایط فوق در زمان نظرخواهی از جمعیت گردشگر، آن‌ها به مشکلات کمتری روبرو بودند.

یافته‌ها و بحث

به‌طور کلی ناحیه مرکزی شهر از نظر ترکیب کاربری‌ها و انواع عملکردها، دچار عدم تقارن و ناهماهنگی شدید می‌باشد، به‌گونه‌ای که تراکم و تجاوز انواع فعالیت‌های ناسازگار موجب فرار کاربری‌های سکونت‌ی و فراغتی، محدودیت و کمبود شدید کاربری‌های مربوط به معابر، فضاهای باز و فضاهای سبز شده است (سعیدنیا، ۱۳۷۸: ۵۷).

نتایج بررسی کاربری‌ها از نظر معیار استقرار در محیط نیز حکایت از نامتناسب بودن همجواری اغلب کاربری‌ها در محدوده مرکز شهر تبریز دارد، مؤید این مطلب اطلاعات مندرج در جدول شماره ۱ می‌باشد که در ذیل ارایه شده است.

۶- این آزمون به ما می‌گوید، چگونه فراوانی‌های مشاهده شده با فراوانی‌های فرضی یا نظری در درون یک جامعه مطابقت دارد (دلور، ۱۳۷۰: ۴۸۱). همچنین آزمون کی دو.

احتمال تصادفی و شانس بودن همبستگی بین دو یا چند متغیر یا دو یا چند ارزش را نیز تعیین می‌نماید.

۷- از این آزمون زمانی استفاده می‌کنیم که در یک گروه مقایسه با خودش انجام گیرد، به شرطی که یک معیار متوسط برایش در نظر گرفته شود.

بررسی رابطه وجود فضاهای پشتیبان با مدت زمان ماندگاری گردشگر در منطقه

یکی از اصول مهم برنامه‌های استراتژیک توسعه گردشگری، افزایش مدت ماندگاری گردشگران در شهر است. نگهداشت گردشگران در شهر به تمهیدات زیادی نیاز دارد، که تنوع عرضه و ارائه برنامه‌های تفریحی در کنار گشت و گذار و بازدید از جاذبه‌ها از جمله آن‌هاست (رهنمایی، ۱۳۹۰: ۶۰).

جهت بررسی ارتباط بین میزان رضایت‌مندی و افزایش مدت زمان ماندگاری گردشگر در منطقه در ابتدا پاسخ‌های دریافتی از سوی گردشگران^۸ در خصوص وجود فضاهای پشتیبان^۹ امتیازدهی و بررسی‌های بعدی انجام پذیرفته است.

به‌طوری‌که در جدول شماره (۲) مشهود است، پاسخ‌های داده شده از سوی ۷۰ درصد از گردشگران دارای امتیاز ۱ تا ۲ (خیلی زیاد و زیاد) می‌باشد که این امر حاکی از وضعیت قابل قبول فضاهای پشتیبان موجود در زمان پرسشگری می‌باشد، و بعد از آن به ترتیب ۲۶ درصد جامعه آماری (گردشگران) وضعیت فعلی را قابل قبول و تنها ۴ درصد پاسخ‌دهندگان تعداد فضاهای پشتیبان را کم و بسیار کم ارزیابی کرده‌اند.

جدول (۲) توزیع فراوانی پاسخ‌های گردشگران به وجود فضاهای پشتیبان

پاسخ گردشگران	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی نسبی تجمعی	درصد فراوانی معتبر
خیلی زیاد	۱/۰۰	۱۳/۰	۱۴/۶	۱۴/۶
	۱/۲۵	۷/۰	۲۲/۵	۷/۹
	۱/۵۰	۱۲/۵	۳۶/۵	۱۴/۰
	۱/۷۵	۱۲/۵	۵۰/۶	۱۴/۰
زیاد	۲/۰۰	۱۸/۰	۷۰/۸	۲۰/۲
متوسط	۲/۲۵	۷/۵	۷۹/۲	۸/۴

۸- در پاسخ به سوال 'میزان رضایت‌مندی گردشگران در خصوص فضاهای پشتیبان گردشگری در فضاهای پیرامونی آثار تاریخی'.
 ۹- فضاهای پشتیبان به کلیه مراکز خدماتی - پذیرایی، رفاهی - تفریحی، اقامتی و ... موجود در محدوده بلافاصله آثار تاریخی اطلاق می‌شود که مورد نیاز جمعیت گردشگر بوده و رفاه و آسایش هر چه بیشتر گردشگران را فراهم می‌سازد. فضاهای پشتیبان شامل اقامتگاه‌ها، پارک‌ها، نمایشگاه، مراکز فروش صنایع دستی، پارکینگ‌ها، سرویس‌ها بهداشتی، راه‌های دسترسی مناسب و ... می‌باشد.

۹/۶	۸۸/۸	۸/۵	۱۷	۲/۵۰	
۵/۱	۹۳/۸	۴/۵	۹	۲/۷۵	
۲/۲	۹۶/۱	۲/۰	۴	۳/۰۰	
۲/۲	۹۸/۳	۹/۰	۴	۳/۲۵	
۱/۶۰	۸۹/۹	۱/۵	۱	۳/۵۰	
۱/۱	۱۰۰/۰	۱/۰	۲	۳/۷۵	کم
۱۰۰/۰		۸۹/۰	۱۷۸		کل
		۱۱/۰	۲۲		بی پاسخ
		۱۰۰/۰	۲۰۰		جمع کل

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

نتیجه: با توجه به جدول شماره (۲) توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده در مورد فضاهای پشتیبان معلوم می‌شود که گردشگران به وجود فضاهای پشتیبان اهمیت می‌دهند و اطلاعات جدول شاخص‌های آماری این وضعیت را تأیید و حکایت از این دارد که میانگین کل امتیاز فضاهای پشتیبان ۱/۸۷ (خیلی زیاد و زیاد) می‌باشد.

به استناد تحلیل‌های آماری، کمیت مربوط به میانگین اختلاف فضاهای پشتیبان ۱/۱۲۵ واحد از فضاهای پشتیبان "کم" فاصله دارد، یعنی به سمت فضاهای مطلوب میل می‌کند.

فاصله اطمینان فوق، صفر را در بازه خود ندارد، یعنی بازدیدکنندگان آن دسته از آثار تاریخی که دارای فضاهای پشتیبان "زیاد" و "مناسب" می‌باشند با آن آثار تاریخی که فاقد فضاهای پشتیبان هستند، یکسان ارزیابی نکرده‌اند و منفی بودن این اختلاف در هر دو کران نشان‌دهنده رضایت مردم از فضاهای پشتیبان بوده است.

بررسی ارتباط پارکینگ‌های موجود در پیرامون آثار تاریخی (پارکینگ حاشیه‌ای، پارکینگ همسطح و ...) با میزان رضایت‌مندی گردشگران

دسترسی یکی از مهم‌ترین خصوصیات یک شهر خوب است. دسترسی را می‌توان به صورت‌های تقسیم‌بندی مختلف کرد. دسترسی به فعالیت‌ها، دسترسی به کالاها و منابع، دسترسی به اماکن و... (بحرینی، ۱۳۷۷: ۲۰۳). با این توصیف دسترسی به پارکینگ مناسب

به خصوص برای جمعیت گردشگر از دیدگاه این پژوهش اهمیت می‌یابد. به طوری که بررسی فراوانی‌های مشاهده شده در خصوص پاسخ به میزان رضایت‌مندی گردشگران در مورد وضعیت پارکینگ حاکی از رضایت‌مندی ۲۵/۸ درصد از پاسخ‌دهندگان به پرسش مزبور بوده است که وضعیت پارکینگ‌ها را خوب ارزیابی کرده‌اند. سایر پاسخ‌دهندگان به ترتیب با ۲۳/۵ درصد، ۲۰/۵ درصد، وضعیت پارکینگ را به ترتیب خیلی خوب و متوسط ارزیابی کرده‌اند. این در حالی است که به ترتیب ۱۹/۷ درصد و ۸/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان وضعیت پارکینگ‌ها را نامناسب و بسیار نامناسب ذکر کرده‌اند (جدول شماره ۳ تا ۵).

جدول (۳) وضعیت پارکینگ‌ها از نظر گردشگران استفاده‌کننده از وسیله نقلیه شخصی

پاسخ‌ها	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی نسبی تجمعی	درصد فراوانی معتبر
خیلی خوب	۳۱	۲۳/۵	۲۴/۰	۲۴/۰
خوب	۳۴	۲۵/۸	۵۰/۴	۲۶/۴
متوسط	۲۷	۲۰/۵	۷۱/۳	۲۰/۹
نامناسب	۲۶	۱۹/۷	۹۱/۵	۲۰/۲
بسیار نامناسب	۱۱	۸/۳	۱۰۰/۰	۸/۵
کل	۱۲۹	۹۷/۷	-	۱۰۰/۰
بی‌پاسخ	۳	۲/۳	-	-
جمع کل	۱۳۲	۱۰۰/۰	-	-

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

جدول (۴) اهمیت وجود پارکینگ برای گردشگران بازدیدکننده از آثار تاریخی

پاسخ‌ها	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	مقدار اختلاف
خیلی خوب	۳۱	۲۵/۸	۵/۲
خوب	۳۴	۲۵/۸	۸/۲
متوسط	۲۷	۲۵/۸	۱/۲
نامناسب	۲۶	۲۵/۸	۲/۰
بسیار نامناسب	۱۱	۲۵/۸	-۱۴/۸
جمع	۱۲۹		

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

جدول (۵) اهمیت وجود پارکینگ از نظر گردشگران بر اساس آزمون کی دو

آماره‌های آزمون	
	آزمون کی دو
مقدار آماره	۱۲/۲۰۲
درجه آزادی	۴
سطح معنی‌داری	۰/۰۱۶

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

نتیجه: نظرات مردم از نظر آماری اختلاف معنی‌داری باهم دارد، یعنی گردشگران به وجود پارکینگ اهمیت می‌دهند.

آزمون دو جمله‌ای

جهت بررسی میزان رضایت‌مندی گردشگران در مورد وضعیت پارکینگ‌ها، پاسخ‌های دریافتی در این آزمون به دو گروه "قابل قبول" و "غیرقابل قبول" تنظیم شده است:

نتایج پرسش‌گری حاکی از آن است که، از کل جامعه آماری ۷۱ درصد پاسخ‌دهندگان وضعیت پارکینگ‌ها را قابل قبول و ۲۹ درصد وضعیت پارکینگ‌ها را در پیرامون آثار تاریخی را غیرقابل قبول اعلام کرده‌اند. بدین ترتیب نسبت‌های مورد مقایسه اختلاف معناداری باهم دارند. یعنی گردشگرانی که با وسیله نقلیه شخصی به مراکز تاریخی مراجعه نموده‌اند، وضعیت پارکینگ‌های موجود را قابل قبول ارزیابی نموده‌اند (جدول شماره ۶).

جدول (۶) آزمون دو جمله‌ای برای بررسی وضعیت رضایت گردشگران از پارکینگ‌های موجود

گروه‌ها	پاسخ گردشگران	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت ملاک	سطح معنی‌داری
گروه اول	قابل قبول	۹۲	۷۱۰/	۵۰/۰	۰/۰۰۰
گروه دوم	غیرقابل قبول	۳۷	۲۹۰/	-	-
جمع		۱۲۹	۱۰۰/	-	-

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

نتیجه: نسبت‌های مورد مقایسه اختلاف معنی‌داری باهم دارند، یعنی گردشگرانی که با وسیله نقلیه شخصی به آثار تاریخی مراجعه نموده‌اند ظرفیت پارکینگ‌های موجود در زمان پرسشگری را قابل قبول ارزیابی نموده‌اند.

با توجه به یافته‌های آماری می‌توان استنباط کرد که ارتباط معنی‌داری بین متغیرهای افزایش مدت ماندگاری گردشگر و وجود فضاهای پشتیبان و پارکینگ وجود دارد.

بررسی رابطه کیفیت راه‌های سواره و پیاده و میزان رضایت‌مندی گردشگران بازدیدکننده از آثار تاریخی

شبکه‌های دسترسی در شهرهای کهن که مناسب وسائط حمل و نقل غیرموتوری هستند و برای تردد پیاده شکل گرفته‌اند، پاسخگوی حرکت سواره، تراکم و سرعت وسائط نقلیه امروزی یا به عبارت دیگر ترافیک شهری زمان حال نیستند. شبکه‌های موجود دسترسی در شهرهای کنونی نیز که برای حرکت اتومبیل ساخته شده‌اند به علت گره‌گاه‌های متعدد (تقاطع)، میدان‌ها و اتصالات نادرست، از روانی تردد و ترافیک بی‌بهره‌اند (سعیدنیا، ۱۳۸۱: ۱۱).

جهت بررسی میزان رضایت‌مندی گردشگران از کیفیت راه‌های سواره و پیاده منطقه فرهنگی - تاریخی فراوانی پاسخ‌های دریافتی در چهار گزینه خیلی خوب، خوب، متوسط، نامناسب دسته‌بندی شده و فراوانی مورد انتظار، با فراوانی مشاهده شده بررسی و مقدار اختلاف این دو فراوانی مقایسه شده است. بدیهی است اگر مقادیر دو آیتم به صورت برابر و مساوی استخراج می‌شد حکایت از بی‌اعتنایی پاسخگویان به کیفیت راه را نمایان می‌ساخت، در صورتی که میزان اختلاف به ترتیب برای پاسخ‌های خیلی خوب، خوب، متوسط و نامناسب به ترتیب برابر $۱۸/۵$ ، $۱۷/۵$ ، $۷/۵$ و $۸/۵$ برآورد شده است. بر همین اساس تفاوت عددی $۱۸/۵$ درصد (مقدار اختلاف) از $۳۴/۵$ درصد، (مقدار مورد انتظار)، همچنین تفاوت عددی $۱۷/۵$ درصد (مقدار اختلاف) از $۳۴/۵$ درصد (مقدار مورد انتظار) حکایت از رضایت‌مندی گردشگران از کیفیت راه‌های موجود می‌باشد. و این در حالی است که پاسخ‌های مربوط به گزینه متوسط و نامناسب همواره پایین‌تر از فراوانی مورد انتظار برابر $۷/۵$ - (۲۷ نفر در مقابل ۳۴ نفر) و $۲۸/۵$ - (۶ نفر در مقابل ۳۴ نفر) می‌باشد (جدول شماره ۷).

جدول (۷) میزان رضایت گردشگران از کیفیت راه‌های سواره و پیاده

مقدار اختلاف	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	پاسخ گردشگر
۱۸/۵	۳۴/۵	۵۳	خیلی خوب
۱۷/۵	۳۴/۵	۵۲	خوب
-۷/۵	۳۴/۵	۲۷	متوسط
-۲۸/۵	۳۴/۵	۶	نامناسب
		۱۳۸	کل

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

جدول (۸) شاخص‌های آماری برای مقایسه نظرات گردشگران در مورد کیفیت راه‌های سواره و پیاده

آماره‌های آزمون	
	آزمون کی دو
آماره کی دو	۴۳/۹۷۱
درجه آزادی	۳
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

نتیجه: نظرات گردشگران از نظر آماری اختلاف معنی‌داری باهم دارد، یعنی گردشگران به کیفیت راه‌های سواره و پیاده اهمیت می‌دهند.

جدول (۹) آزمون دوجمله‌ای برای بررسی وضعیت رضایت گردشگران از کیفیت راه‌های پیاده و سواره

گروه‌ها	پاسخ گردشگران	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت ملاک	سطح معنی‌داری
گروه اول	قابل قبول	۱۳۲	۰/۹۶	۰/۵۰	۰/۰۰۰
گروه دوم	غیرقابل قبول	۶	۰/۰۴		
کل		۱۳۸	۱/۰۰		

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

جدول (۱۰) کیفیت راه‌های سواره و پیاده منتهی به آثار تاریخی

گزینه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی معتبر	درصد فراوانی نسبی تجمعی
بسیار خوب	۷۷	۳۸/۵	۳۹/۵	۳۹/۵
خوب	۷۱	۳۵/۵	۳۶/۴	۷۵/۹
متوسط	۳۶	۱۸/۰	۱۸/۵	۹۴/۴
نامناسب	۱۱	۵/۵	۵/۶	۱۰۰/۰
کل	۱۹۵	۹۷/۵	۱۰۰/۰	
بی پاسخ	۵	۲/۵		
کل	۲۰۰	۱۰۰/۰		

ماخذ: استخراج از پرسش‌نامه، ۱۳۹۰

با عطف به نتایج تحلیل‌های آماری در خصوص کیفیت راه‌های دسترسی منتهی به آثار تاریخی و میزان رضایت‌مندی گردشگران می‌توان نتیجه گرفت گردشگران به کیفیت راه‌های سواره و پیاده و خوانایی آن اهمیت می‌دهند.

عطف به موارد اشاره شده، یافته‌های پژوهش را به این صورت می‌توان عنوان کرد

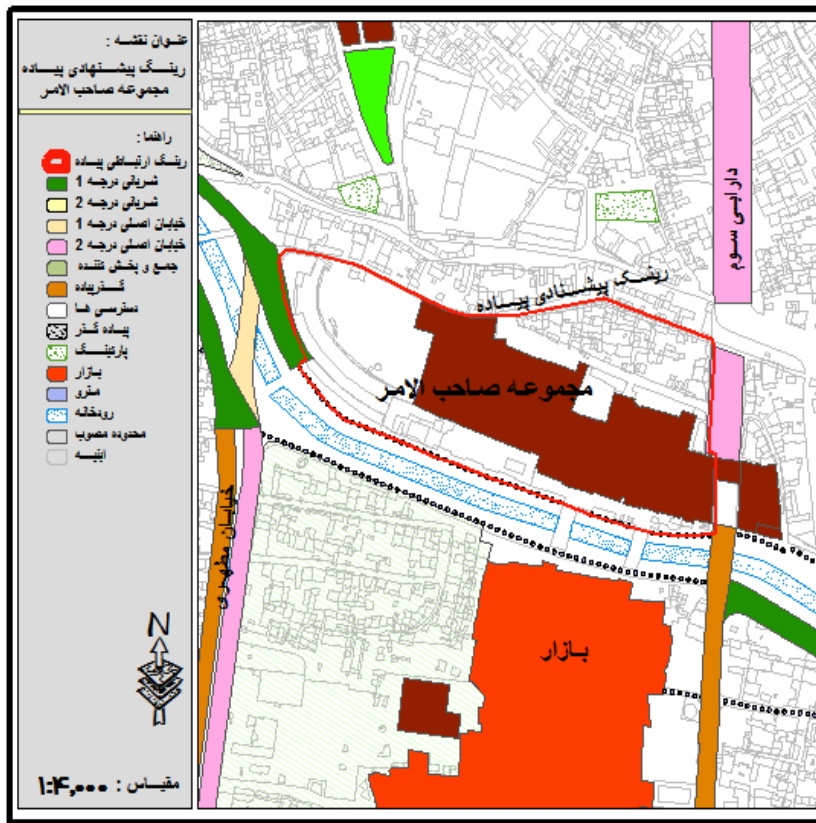
- تغییر الگوی کاربری اراضی پیرامونی آثار تاریخی در راستای جلب گردشگر^{۱۰}.
- از نتایج پرسشگری انجام پذیرفته در خصوص وجود فضاهای پشتیبان و خدمات رفاهی در پیرامون آثار تاریخی معلوم می‌شود گردشگران به وجود فضاهای پشتیبان اهمیت می‌دهند.
- نظرات گردشگران در خصوص کیفیت راه‌های ارتباطی از نظر آماری اختلاف معنی‌داری باهم دارد یعنی گردشگران به کیفیت راه‌های سواره و پیاده اهمیت می‌دهند.

۱۰- تمایل گردشگران برای صرف زمان بیشتر جهت بازدید از آثار موجود را افزایش می‌دهد، به طوری که در مطالعات میدانی و انجام مصاحبه با گردشگران در پیرامون مسجد کبود نیز معلوم شد استقبال گردشگران به بازدید از موزه عصر آهن و آثار باقیمانده از هزاره اول و دوم قبل از میلاد که در سال‌های اخیر برای بازدید گردشگران آماده شده است، قابل توجه می‌باشد که این امر حکایت از اهمیت استقرار موزه عصر آهن در جوار مسجد کبود می‌باشد.

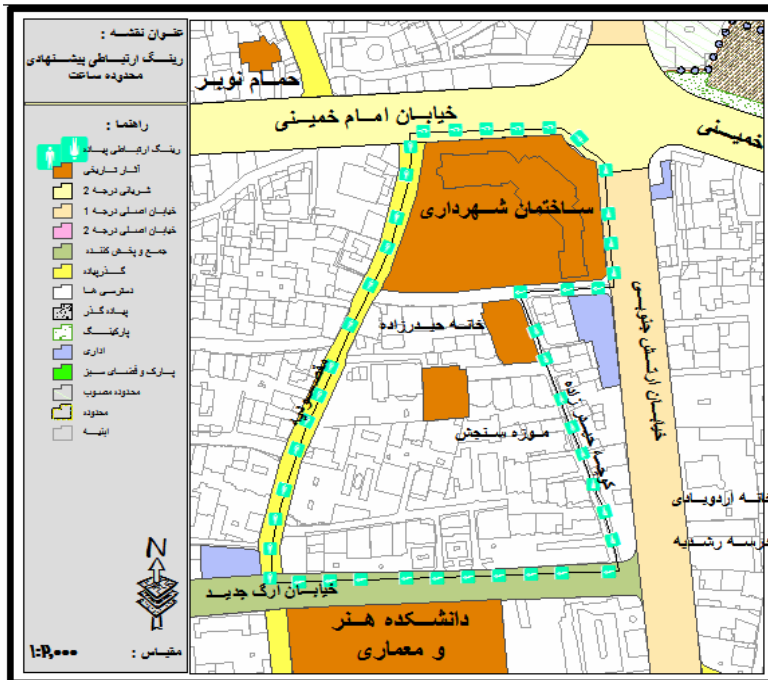
- در الگوی رایج نوسازی و بهسازی بافت‌های قدیمی شهرهای کشور و متعاقب آن در کلانشهر تبریز در هر پروژه‌ای که بحث ایجاد تغییر در کاربری‌های پیرامونی آثار تاریخی مطرح شده است، در ابتدا احداث پاساژ و واحدهای تجاری، آن هم نه به‌منظور ایجاد فعالیت‌های مرتبط با جذب گردشگر، بلکه با دیدگاه انتفاعی عملی شده است. این موضوع در مورد مجموعه صاحب‌الامر (صرف‌نظر از احداث دو پل بازار و زیرگذر صاحب‌الامر که به لحاظ تملک زمین مشکلی در برداشت) صادق است، که در حال حاضر با وجود احداث مجتمع‌های تجاری - خدماتی در سطحی بیش از ۳۰۰۰۰ مترمربع که قرار بود در ازای آن زمینه لازم برای احیای میدان صاحب‌آباد مهیا شده و با اجرای آن مجموعه از هم گسیخته مسجد صاحب‌الامر، مدرسه اکبریه، میدان صاحب‌آباد عمارت حکومتی مجدداً به هم متصل شود، اقدام موثری صورت نپذیرفته است. لازم است در دیدگاه جاری حاکم بر بازسازی فضاهای پیرامونی تحول اساسی ایجاد شود. وضعیت حاکم بر بافت مجموعه مسجد کبود نیز به همین منوال است.

- امروزه مشخص کردن مسیرهای مسافرتی توریستی، امری متداول می‌باشد. این مسیرها به نحوی انتخاب می‌شوند که از میان ناحیه‌های تماشایی عبور کرده و در مکان‌های خاص توقفگاه‌های بین راهی احداث شود. این توقفگاه‌ها باید تسهیلاتی برای بازدیدکنندگان داشته باشد. مسیرهای گردشگری تا حد امکان به‌صورت حلقه‌های مارپیچی طراحی شوند تا در موقع برگشت از طی همان مسیرهای رفت اجتناب شود (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۳۸۴: ۴۳).

نقشه (۳) رینگ پیشنهادی پیاده مجموعه صاحب‌الامر

- طراحی رینگ‌های ارتباطی با تاکید بر حرکت پیاده، به‌نحوی که گردشگران با حس کنجکاوانه قدم در راه گذاشته و با وجود لذت بردن از طی مسیر (با نمود سنتی) به سوی آثار و ابنیه تاریخی هدایت شوند، که این امر اولین قدم در پویایی بافت‌های قدیمی به‌شمار می‌آید. که از یک‌سو به‌منظور تأمین نیاز گردشگران و احترام گذاشتن به بافت صورت می‌گیرد و از سوی دیگر بدون هیچ‌گونه تعارضی، کریدور ارتباطی پیاده را در حدفاصل فضاهای واجد ارزش تاریخی فراهم می‌سازد. بدین ترتیب است که یک انگیزه قوی برای زایش فضاهای جدید در بافت کهن ایجاد می‌شود.

نقشه (۴) رنگ پیشنهادی پیاده مجموعه شهرداری نتیجه‌گیری و پیشنهادات

اغلب شهرهای خوب و معتبر جهان، دارای مراکزی با هویت تاریخی و ارزش‌های امروزی هستند که از این مراکز، هم ساکنان آن شهر و هم مردم آن کشور یا حتی کشورهای دیگر (به‌عنوان گردشگر) بهره‌مند می‌شوند. این بهرمندی، باعث رونق اقتصادی و اعتبار فرهنگی آنجا می‌شود (سعیدنیا، ۱۳۷۸: ۳۴).

از آنجا که مناطق تاریخی شهری ویژگی و ارزش نادری دارند، بر تصویر ذهنی از شهر و هویت آن تأثیر منحصر به فردی باقی می‌گذارد. برای آنکه تصویر ذهنی عمومی از شهر ارتقا یابد، محله تاریخی می‌تواند بخشی از آن تصویر ذهنی جذاب را تشکیل دهد، در حالی که برای ایجاد جذابیت‌های گردشگری خاص‌تر، محله تاریخی شهری می‌تواند خود به یک جز پرجاذبه تبدیل شود (Tiesdell, ۱۹۹۶: ۴۷).

چنانچه طراحی شهری بخواهد خود را با ارزش‌های فرهنگی جامعه منطبق ساخته و ارزش‌های آن را محترم بشمارد، باید بتواند بین ساخت کالبدی، الگوی فعالیت‌ها و نیازهای رفتاری و سابقه فرهنگی جامعه پیوند برقرار نماید. در صورت تحقق این امر، طراحی شکل شهر، تبلور واقعی از فرهنگ جامعه خواهد بود. و در طرح‌های آرایه شده اعم از بازسازی، نوسازی، مرمت و حفظ آثار و ... خواست‌های خود را بیابند (بحرینی، ۱۳۷۷: ۱۲۴).

از این رو طراحی مسیرهای پیاده - گردشگری^{۱۱} در بافت کهن به‌عنوان گامی دوجانبه و شاید چندسویه برای حفاظت از بافت و هدایت گردشگر، می‌تواند به‌عنوان "پیش‌اقدامی" موثر بافت کهن مورد نظر را حیات بخشد و به‌عنوان عامل تکمیلی در امر حفاظت به احیای بافت منجر گردد. این‌گونه مسیرها که جهت حرکت پیاده طراحی می‌شود، ضمن معرفی بافت و عناصر با ارزش آن به‌عنوان یک راوی و یک هادی مناسب می‌تواند هر گردشگری را با بافت مأنوس سازد و از طرف دیگر راهکاری است که حیات را در درون بافت جاری می‌سازد.

با توجه به اینکه یکی از دلایل عمده فرسودگی و تخریب در بافت‌های کهن کشور ما برش‌هایی بوده که شبکه راه‌های شهری جدید در آن به‌وجود آورده‌اند و این عامل همراه با عوامل دیگر ضربه‌های مهلکی را بر پیکره گرانبهای این بافت‌ها وارد ساخته است. طراحی مسیرهای پیاده یکی از راهکارهای مناسبی خواهد بود که می‌تواند همزمان یا قبل از هر اقدامی دیگر از تهدید و تخریب هرچه بیشتر و روزافزون آن‌ها جلوگیری کرده و در سامان بخشی آن‌ها مؤثر افتد.

همچنین توسعه رستوران‌ها، قهوه‌خانه‌ها، سالن‌های نمایش، سینما، تئاتر و ... اسباب دیگری است که نه تنها موجب رونق زندگی شبانه در بافت تاریخی شهر می‌شود بلکه

۱۱- فکر ایجاد مسیرهای پیاده برای اولین بار در شهرهای اروپایی با هدف خارج ساختن محدوده تاریخی شهرها از تسلط اتومبیل و برای حفاظت از بافت‌های کهن و احیای حیات اجتماعی طرح به اجرا درآمد. در جوامع شرقی این امر با تاخیر زمانی در قالب طرح‌های بهسازی، نوسازی و بازسازی بافت‌های کهن انجام پذیرفته است.

در ایران طراحی مسیرهای پیاده تحت عنوان «پیاده‌سازی محورهای تاریخی» مبحثی نو به‌شمار می‌آید، تجارب به‌دست آمده در شهرهای مشهد (خیابان جنت) و تبریز (خیابان تربیت و ولیعصر) در بافت عمدتاً تجاری و بدون وجود اهداف حفاظتی بافت تاریخی بوده است.

امنیت آن را افزایش می‌دهد. در این بافت با افزایش نفوذپذیری (ایجاد سهولت برای حرکت ایمن افراد پیاده در پیرامون محله) و خوانایی یا وضوح (ایجاد سهولت ...) می‌توان ماهیت صمیمانه و پیاده محور محله را ارتقا بخشید تا امکانات بیشتر جهت جذب گردشگر و جلب وی بدان جا فراهم گردد. البته این مهم در کنار تأمین امکانات و زیرساخت‌های لازم همراه با آموزش و آشنایی مردم برای استفاده از این امکانات حیات‌بخش شهری، زمینه‌ای را جهت حرکت توسعه گردشگری نیز ایجاد خواهد نمود. این روش در اغلب بافت‌های قدیمی که دارای پتانسیل تاریخی و گردشگری هستند می‌تواند به "باز آفرینی" آن نیز منجر گردد که امروزه حائز اهمیت بسیار می‌باشد و به‌طور اخص در عرصه بافت مرکزی تبریز که دارای محدوده‌های تاریخی ثبت شده قدیمی است این مهم - یعنی باز آفرینی - بر اساس گردشگری و فرهنگ نقش عمده‌ای پیدا می‌کند چرا که حضور گردشگران داخلی و خارجی در بافت مرکزی شهر باعث تقویت انگیزش‌های اقتصادی گشته و در افزایش سرزندگی و ارتقای کیفیت زیست محیطی مؤثر واقع می‌افتد. لازم به ذکر است در این روش، جلوگیری از غلبه تفکر موزه‌ای به بافت نمود می‌یابد، زیرا چنین نگرشی (تفکر موزه‌ای) در محدوده‌ای بزرگ از بافت، خود مهم‌ترین تهدید برای زندگی و سکونت خواهد بود.

از این رو عطف به موارد عنوان شده و نتایج به‌دست آمده از امکانات آماری می‌تواند موارد زیر را به‌عنوان پیشنهادات تحقیق عنوان نمود:

الف) توجه به اهمیت محور تاریخی فرهنگی در استخوان‌بندی گذشته شهر تبریز و باز آفرینی بخشی از تاریخ تبریز

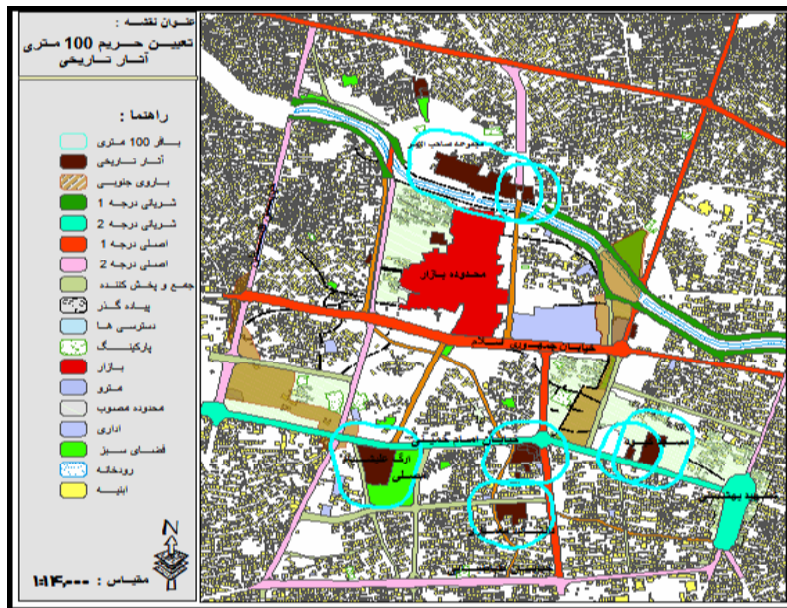
ب) توجه به معابر ارتباطی در بافت‌های تاریخی

- تعریف مسیرهای مسافرتی گردشگری در مراکز تاریخی شهر

- طراحی رینگ‌های ارتباطی با تأکید بر حرکت پیاده جهت پویایی هرچه بیشتر بافت‌های تاریخی

- استفاده از قابلیت ایجاد مسیرهای ویژه گردشگری به دلیل تراکم عناصر شاخص و وجود معابر باریک در هسته مرکزی شهر تبریز
- ساماندهی محورهای مرکزی موجود شهر در بافت تاریخی و فعالیت‌های خرد تجاری در مقیاس شهری آن‌ها با توجه ویژه به حرکت پیاده گردشگر
- توجه به کیفیت راه‌های پیاده و سواره
- اولویت‌دهی به حرکت‌های پیاده منتهی به ابنیه تاریخی در طرح‌های ترافیکی بافت مرکزی و لحاظ آن در کلیه طرح‌ها و برنامه‌های شهری
- ج) تغییر الگوی کاربری اراضی پیرامونی آثار تاریخی در راستای جلب گردشگر
- اختصاص فضاهای پشتیبان و خدمات رفاهی در پیرامون آثار تاریخی
- بازسازی دروازه‌های کهن در محل‌های ورود به منطقه تاریخی فرهنگی^{۱۲}
- تزریق کاربری‌های همخوان و هماهنگ جدید در فضاهای کالبدی قدیم در کنار آثار تاریخی مانند هتل‌ها و رستوران‌های سنتی
- آماده‌سازی ذهنی و اجتماعی و آموزش جامعه میزبان در جهت شناخت هویت و ارزش‌های فرهنگی بومی
- جلوگیری از استقرار کاربری‌های ترافیک‌جا در پیرامون ابنیه تاریخی
- طرح جامع مبلمان شهری در فضاهای پیرامونی آثار تاریخی
- طرح جامع ایجاد پایانه‌ها و ایستگاه‌های حمل و نقل متناسب با شان مرکزیت کلانشهری
- بهره‌مندی از خانه‌های تاریخی واقع در مرکز شهر و تغییر کاربری آن‌ها^{۱۳} در راستای شکوفایی هر چه بیشتر بافت

۱۲- این دروازه‌ها با تعریف، نشانه و یا طراحی ویژه بر روی جداره خیابان‌های منطبق بر مرز منطقه ایجاد می‌گردند.

نقشه (۵) بافرهای تعیین شده در محدوده ۱۰۰ متری آثار تاریخی

۱۳- این خانه‌ها بر اساس یک‌سری ویژگی‌های خاص در حوزه بافت تاریخی قابل شناسایی هستند: موقعیت قرارگیری، دسترسی به خانه‌ها، تعداد، مساحت و ویژگی‌های فضایی آن‌ها، مجاورت با آثار تاریخی از مواردی است که در انتخاب خانه‌ها به‌منظور تخصیص کاربری جدید متناسب با همجواری آن‌ها با آثار تاریخی موثرند. تغییر کارکرد این خانه‌ها به سایر کاربری‌ها علاوه بر ضمانت استفاده مجدد از فضا در تجدید حیات بافت و رونق بخشی به جذب توریست به آن فضاها موثر است.

در زمینه تغییر کاربری و تزریق فعالیت‌های جدید به خانه‌های فوق موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ایجاد مراکز فعالیتی که نیازمند فضایی ترجیحاً در محدوده و پیرامون آثار تاریخی هستند.
- کاربری‌های پشتیبان محدوده‌های تاریخی و کاربری‌هایی که مطابق با نیاز آثار تاریخی با کمبود مواجه هستند و یا نوع فعالیت آن‌ها به گونه‌ای است که بهتر است کنار این آثار قرارگیرد.
- به منظور تشویق افراد برای حضور بیشتر در این بافت و ایجاد تنوع فعالیتی و زنده کردن بافت در ساعات و ایام مختلف شبانه‌روز می‌توان از ارایه امتیازاتی به افراد داوطلب حضور در بافت استفاده نمود.
- اعطای تسهیلات بانکی برای ساکنان بومی در فرایند نوسازی و به‌سازی بناهای پیرامون آثار تاریخی.
- واحدهای اداری عملیاتی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری از جمله کاربری‌های قابل استقرار در جوار و پیرامون آثار تاریخی می‌باشد.

- در مورد نحوه استفاده از پهنه‌های مخروطی و زمین‌های بایر موجود در پیرامون فضاهای تاریخی، بهترین روش در نحوه استفاده از این فضاها، تغییر کاربری آن‌ها به فضاهای سبز با توجه به کمبود قابل توجه فضاهای باز و سبز در محدوده منطقه تاریخی می‌باشد.

منابع

- ۱- آنتویو، جیم (۱۹۹۸)، «بافت تاریخی قاهره»، ترجمه نیلپر، ترجمه هنرور، *مجله هفت شهر*، سال اول، شماره ۲.
- ۲- ابلقی، علیرضا (۱۳۸۰)، «بافت تاریخی، حفاظت، مرمت، بهسازی یا نوسازی»، *فصلنامه هفت شهر*، سال دوم، شماره ۴.
- ۳- بحرینی، دکتر سیدحسین (۱۳۷۷)، «فرآیند طراحی شهری»، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۴- جوادی، اردشیر (۱۳۸۵)، «راهکارهای احیای مرکز شهر تبریز»، رساله دکتری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز.
- ۵- حبیبی، سیدمحسن (۱۳۷۸)، «مسیر پیاده گردشگری»، *مجله هنرهای زیبا*، شماره ۹.
- ۶- حناچی، پیروز و دیگران (۱۳۸۶)، «بررسی تطبیقی تجارب مرمت شهری در ایران و جهان» (با نگاهی ویژه به بافت تاریخی شهر یزد)، انتشارات سبحان نور، تهران.
- ۷- دلاور، علی (۱۳۷۰)، «روش‌های آماری در روانشناسی و علوم تربیتی»، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۸- راهنمایی، محمدتقی (۱۳۹۰)، «گردشگری شهری»، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- ۹- رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۵)، «جغرافیا و صنعت توریسم»، انتشارات پیام نور.
- ۱۰- رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمد (۱۳۸۶)، «ساخت گردشگری»، انتشارات چهارباغ اصفهان، چاپ سوم.
- ۱۱- سازمان جهانی جهانگردی (۱۳۸۴)، «برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی»، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ دوم.
- ۱۲- سعیدنیا، احمد (۱۳۷۸a)، «نظام مراکز شهری و فضاهای مسکونی»، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، مجموعه کتاب‌های سبز شهرداری، تهران.
- ۱۳- سعیدنیا، احمد (۱۳۸۱)، «حمل و نقل شهری»، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، مجموعه کتاب‌های سبز شهرداری، تهران.
- ۱۴- سعیدنیا، احمد (۱۳۷۸b)، «شهرسازی»، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، مجموعه کتاب‌های سبز شهرداری، تهران.

- ۱۵- عرصه، مهندسان مشاور شهرسازی (۱۳۷۴)، «مطالعات محور تاریخی - فرهنگی تبریز»، سازمان مسکن و شهرسازی استان آذربایجان شرقی.
- ۱۶- عرصه، مهندسان مشاور شهرسازی (۱۳۷۴)، «طرح توسعه و عمران و حوزه نفوذ تبریز»، سازمان مسکن و شهرسازی استان آذربایجان شرقی، جلد ۷.
- ۱۷- کارگر، بهمن (۱۳۸۶)، «توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران (از مفاهیم تا راهکار)» انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۱۸- کلاب، بوتینا (۱۳۹۰)، «بازاریابی گردشگری برای شهرها با تأکید بر برندگذاری و رویدادهای ویژه برای جذب گردشگران»، ترجمه علی موحد و سایرین، انتشارات آذرخش، تهران.
- ۱۹- گی. چاک. وای (۱۳۸۲)، «جهانگردی در چشم جامع»، ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ دوم.
- ۲۰- مدنی‌پور، علی (۱۳۷۹)، «طراحی فضای شهری: نگرشی بر فرآیندهای اجتماعی - مکانی»، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران.
- ۲۱- نقش جهان پارس، مهندسان مشاور شهرسازی (۱۳۸۶)، «طرح تفصیلی منطقه تاریخی - فرهنگی تبریز»، شهرداری تبریز، گزارش مرحله سوم.
- ۲۲- نقش جهان پارس، مهندسان مشاور شهرسازی (۱۳۸۶)، «طرح تفصیلی منطقه تاریخی - فرهنگی تبریز»، شهرداری تبریز، گزارش مرحله چهارم.
- 23- Charley, M. (1995), "Using Information for Sustainable Urban Regeneration", Innovation Study No 4, Centre for Human Ecology, University of Edinburgh, July.
- 24- Tiesdell S., OCT. & Heath T. (eds), (1995) "Revitalizing Historic Urban Quarters", Architectural Press".
- 25- Goeldner.R.Charles & Ritchie.J.R. Brent (2003), "Tourism, Principle, Spractices, Philosophies", Published by Tohnwileson, Juc, Hoboken, NewJersey.